8-amaliy mashg`ulot

Mavzu: Chiziqli algebraic tenglamalar sistemalariga keltiriladigan modellashtirish masalalari

Reja

- 1. Amaliy mashg`ulot uchun kerakli jihozlar
- 2. Nazariy ma`lumotlar
- 3. Polinomlarning ildizlarini aniqlash
- 4. Berilgan sistemaning eng kichik kvadratlar usuli bilan yechish
- 5. Sonli differensiallash va integrallash
- 6. Amaliy qism
- 7. Amaliy topshiriqlar

Kerakli jihozlar. Matlab®/Simulink®dasturiy ta'minoti bilan ta'minlangan kompyuterlar va printerlar.

Polinomlarning ildizlarini aniqlash

Polinomlarning ildizlarini aniqlash uchun root(p) kamandasidan foydalanish mumkin (bu yerda p- polinomning koiffisentlari)

Misol: $P(x) = +3.2 ext{ } x^5 ext{ } -5.2x^4 + 0.5 ext{ } x^2 + x ext{ } -3 ext{ polinomning hamma ildizlarini quyidagicha hisoblash mumkin:}$

```
>>p=[1 0 3.2 -5.2 0 0.5 1 -3];
%polimonning koiffisentlari
>> r = roots(p)
%ildizlarni
hisoblash r=
-0.5668 + 2.0698i
-0.5668 - 2.0698i
-0.6305 + 0.5534i
-0.6305 - 0.5534i
1.2149
0.5898 + 0.6435i
0.5898 - 0.6435i
>>polyval(p, 1.2149)
                 qiymatini
%polimonning
                             x=1.2149
                                           da
  tekshirish ans =
      0.0000
```

Funksiyaning nollarini aniqlash

Funksiyaning nollarini aniqlash fzero komandasidan foydalaniladi. *Misol:* y = 0.025x + sin x-1 funksiyaning nollarini [0; 10] kesmasida aniqlash 1- Funksiyani xosil qilish:

```
function f = fun1(x)
f=0.25*x+sin(x)-1; 2 - uni
fun1.m nom bilan saglash 3 –
kamandalar oynasida ishlash:
>>fplot@fun1[0, 10] % fun1 funksiyaning grafigini kesmada qurish
>> grid on;
>> x1 = fzero@fun1,[0 1]
% funksiyaning [0 1] kesmadagi nollarini hisoblash
X1 =
   0.8905
>> x2 = fzero@fun1, [2 3]
% funksiyaning [0 1] kesmadagi nollarini hisoblash
X2 =
      2.8500
>> x3 = fzero@fun1, [1, 5, 0.001]
% funksiyaning [0 1] kesmadagi nollarini hisoblash
X3 =
      5.8128
                           Tenglamalarni yechish
1-misol. \sin(x^2 - 0.6) = 0 tenglamani [0; 3] kesmada yeching.
1. Grafig usul:
>> x=0: 01:3:
% argumentning qiymati
>> f = sin(x^2 - 0.6);
% funksiyaning qiymati
>> plot(x,[f,0*f])
\% y=f va y=0 funkiyaning grafiglari
>> grid on;
>> x1 = ginput
% nuqtaning koordinatalarini ekranga enteraktiv....
Chiqarish (sichqonchaning ko'rsatkichlarini kerakli nuqtaga olib kelinadi...
va u bosib turilgan holda<<Enter>> tugmasi
bosiladi) xI =
      0.7746
                  -0.0012
%ikkinchi son y10 ga mos keladi
>>
g2=ginput
X2 =
```

```
1.9343
              0.0023
>> x3 = fzero(f, [2 3])
X3 =
 2.6326
2. Analitek usul;
>> X = 0:,01:3;
%argumentning qiymatlari
>> n = length(x);
% x vectorning uzunligini xisoblash
>> ind=1 : n-1;
% indekslar vectori
>> f = sin(x.^2-0.6);
%funksiyaning qiymati
>> ildizlar=x (f(ind). *f(ind+1) <= 0)
%funksiya qo`shni
                        giymatlarining
                                           ko'paytmasi
                                                              manfiy
                                                                          bo'lgan
nuqtalar tenglamalarning ildizlari bo'ladi va ular ildizlar vektoriga o'tadi.
Ildizlar=0.7746 1. 9300 2.6200 2-misol. 2x+y-5z+t=8x-3y-6t=92y-z+
2t = -5 x + 4y - 7z + 6t = 0
Tenglamalar sistemasini yeching.
Yechish.
>> A=[2 1-5 1;1-3 0-6; 0 2-1 2;1 4-7 6];
%sistemaning matritsasi
>> B=[8;9;-5;0];
%o'ng tomonning ustun vektori
>> A1 = [A, B];
%sistemaning kengaytirilgan matritsasi
>> if and(rank(A) == rank(A1), rank(A) == 4)
%matritsa rangini tekshirish disp
('Sistema yagona yechimga
ega');
x=A\backslash B;
% teskari slesh yoki chapdan bo'luv – chiziqli sistemani....
%Gauss usuli bilan
yechish x1=x'; End x1
x1 =
          -4.0000 -1.000 1.0000
  3.0000
>> x = A^{(-1)} B; x2 = x'
```

```
%A\B yozuvning ikkinchi
varianti x2 =
3.0000 -4.0000 -1.0000 1.0000
>>inv(A)*B; x3=x'
%A\B yozuvning uchunchi
varianti x2 =
3.0000 -4.0000 -1.0000 1.0000
```

Berilgan sistemaning eng kichik kvadratlar usuli bilan yechish

```
>> A=[21 -5 1;1 -3 0 -6;0 2 -1 2;1 4 -7 6];
% sistemaning matrisa
>> B=[8;9;-5;0]
%o'ng tomonlarining ustun vektori
>> x=lsqr(A,B)
% chiziqli sistemani yechish uchun % biriktirilgan funksiya (eng kichik kvadratlar
  usuli)
\mathbf{x} =
  3.0000 -4.0000 -1.0000 1.0000
MATLAB 2014A da
>> A=[2 1 -5 1;1 -3 0 -6;0 2 -1 2;1 4 -7 6]; B=[8;9;-5;0];
x=lsqr(A,B) lsqr converged at iteration 4to a solution with
relative residual 1.
7
e
1
1
X
  3.0000
  -4.0000
  -1.0000
  1.0000
```

Tengsizliklar va tenglamalar sistemalarini yechish 1-

misol

$$2 < \underline{\hspace{1cm}}$$

2-misol

$$\underline{\hspace{1cm}} \le 51$$
, $\overline{\sqrt{}} \sqrt{\hspace{1cm}} -1 < 10.69 \le 10x^2 + 4x$

Tengsizlik sistemasini yeching

Yechish:

Yechish:
>> maple('solve','
$$\{(x-2)/(x+3) \le 51, sqr(x) *(sqrt(x)-1) \le 10,10*x^2+4*x>=69\}',x)$$
 ans = $\{-1/5+1/10*694^{(1/2)} \le x, x < 21/2+1/2*41^{(1/2)}\}$ >> vpa(ans,4) ans = $\{2.434 \le x, x < 13.70\}$ Tengsizliklar sistemasida aniq yechimi
-- ____+ $\le x, x <$ ____+. Va taqribiy yechimi
2,434 $\le x < 13.70$

Sonli differensiallash va integrallash

hosilasini hisoblashda Polinomning polyder, funksiyaning hosilasini hisoblashda diff komandalaridan foydalanish mumkin.

```
Yani P'(x) = 5x^4 + 3x^2
```

0.9801

```
2-misol. Y = sin(x) funksiya hosilasining taqribiy qiymatini hisoblash.
```

```
>> x=0:.05:10;
% argumentlar vektori
>>y=sin(x);
%funksiya qiymatlarining vektori
>>d=diff(y);
% qo'shni elementlar ayirmalarining vektori: d=[y(2)-y(1),...,y(n)-y(n-1)]
>>pr=d/0.05;
% hosila qiymatlarining vektori
>>pr(5)
%hosila x=x(5)=0.2 dagi qiymati
0.9747
>>cos(x(5))
% aniq qiymat bilan taqqoslash
```

Funksiyaning hosilasini hisoblash uchun trapetsiyalar va Simson usullariga mos keluvchi trapz va quad komandalaridan foydalaniladi.

 \cdot 3-misol. f (e 2x - 1) dx integralni trapetsiyalar va Simpson usullari bilan hisoblash.

```
1 - trapetsiyalar usuli:

>> h=0.001; x=0:h:1;

>> y=exp(2*x)-1;

>> int=trapz(y)*h

Int=

2.1945

2 - Simpson usuli:

>> int=quad('exp(2*x)-1',0,1,1.0e-5) Int = 2.1945
```

Talabalar mavzuni mukammal o'zlashtirishlari uchun bajaradigan topshiriqlar:

```
    + + + 1 ifodaning x bo'yicha differensalini toping?
    Y=3x³+4x²+8x-48 ifodaning x bo'yicha differensalini toping?
    ∫ ∫ ( + ) ifodadan ikki marta (avval x, keyin y bo'yicha) aniq integralni hisoblang?
```

- 4. $\int \int ((+) + 2) \text{ ifodadan ikki marta (avval x, keyin y bo`yicha) aniq integralni hisoblang?}$
- 5. $y1=\sin(x)$; $y2=x^4/4+x^3/3+x^2/2+x+7$; $y3=3x^3+\sin(x)$; $y4=\sin(x)+\cos(x)$; $y5=e^{2x}+\sin(x)$; [-10 15] funksiya grafigini bitta oynada hosil qiling?
- 6. $z=3x^3+\sin(x)-(x+y)^2$; [-10 10] funksiyaning uch o`lchamli grafigini quring?
- 7. z=[-1+2i;-2-3i;2+3i;5+2i;2-5i;-8+4i] vector grafigini quring?
- 8. $\int f + 4 + 9$ ifodadan ikki marta (avval x, keyin y bo`yicha) aniq integralni hisoblang? 9. x^3 -1=0 tenlamani yeching? 10.3 x^3 +4 x^2 +8x-48=0 tenglamani yeching?

Tekshirish uchun savollar:

- 1) Matematik modellashtirish;
- 2) Meshgrid funksiyasining vazifasini ayting; 3) Chiziqli algebra masalalarini keltiring?
- 4) Ezplot funksiyasining vazifasi nima?
- 5) Ikki va uch o'lchamli grafiklarni hosil qilish;
- 6) Dasturlash, m-fayllar va funksiyalar;
- 7) Dslove funksiyasining vazifasi nima?
- 8) Darajalar bo`yicha komplektlash funksiyasini ayting?
 Oddiy differensial tenglamalar;